

TIL LÆREREN

På opdagelse i 1800-tallets købstad

7.-10. klasse

Indhold

- Elevopgaver, der printes på skolen.
- Noter til læreren med svar og uddybende kommentarer.
- Kort over Den Gamle By.
- Praktiske oplysninger.

Organiseringen er baseret på at eleverne inddeles i seks grupper og opgaverne printes i seks eksemplarer og lægges i rækkefølge, så gruppe 1 starter med side 1, og derefter side 2, 3, 4, 5 og 6; gruppe 2 starter med side 2 og derefter side 3, 4, 5, 6 og 1 osv. så grupperne arbejder forskudt med opgaverne.

Lærerens opgave er at hjælpe eleverne i gang med at reflektere, stille spørgsmål og sammenligne med nutiden, samt at sikre sig, at eleverne kan finde rundt til de forskellige steder og tager opgaverne seriøst. Print derfor et kort over Den Gamle By til hver gruppe.

Vi vil opfordre læreren til at bede eleverne om, ikke at bruge deres mobiltelefoner.

Hensigten med opgaverne er at lægge op til videnssøgning, refleksion og samtale på de forskellige steder, man standser op ved, således at eleverne via den sanselige oplevelse af en 1800-tals by og opgaverne, får deres viden sat ind i en konkret sammenhæng. Det er vigtigt at eleverne får lov at reflektere og argumentere sig frem til svarene på spørgsmålene frem for bare at få de rigtige svar serveret af læreren.

HUSK at forklare at eleverne, at det at gå på museum ikke blot drejer sig om at skynde sig at svare rigtigt på spørgsmålene, men om at være nysgerrige, undersøge og opleve. Gem lærerens svar til I er hjemme på skolen igen. Det er en god idé at gennemgå turen en gang til og få sat eventuelle tvivlsspørgsmål på plads. Der er gode muligheder for at arbejde videre med og uddybe emnerne.

En vigtig vinkel er sammenligningen med nutidens boligforhold, bygninger, håndværk og sundhedsmæssige forhold.

Læreren kan desuden lægge op til større eller mindre tegne-/maleopgaver eller fotoopgaver, som kan videre bearbejdes derhjemme og bruges til en udstilling eller som illustrationer til en eventuel tekst, planche eller anden opgave.

Husk til besøget i Den Gamle By

- At printe elevopgaverne
- At printe kortet over museet til grupperne
- Blyanter, eventuelt viskelæder
- Skriveunderlag

God fornøjelse på museet!

ELEVOPGAVER - På opdagelse i 1800-tallets købstad

1.

Se på kortet, I har fået af jeres lærer.

Find skomagerens hus i Vestergade.

Skomagerhjemmet i Vestergade

Skomageren var en af de vigtigste håndværkere i datidens købstæder.

Han fremstillede sko og han reparerede dem.

Mange skomagere havde deres værksted i stuen, men denne skomager har haft råd til at leje lejligheden ved siden af til værksted.

- Se ind i stuen.
Stuen har været brugt til forskellige formål og aktiviteter.
- Nævn tre:

- Kig ind i værkstedet.
På bordet ved vinduet, hvor skomageren sidder og arbejder, står en glaskugle.
Hvad er skomagerens glaskugle til?

- ☐ Til at forstærke skæret fra stearinlyset, så skomageren bedre kan se, når det er ved at blive mørkt.
- ☐ Skomageren er overtroisk. Han mener, at man kan se ind i fremtiden i sådan en glaskugle.
- ☐ Til at spænde skind hen over, så det strækkes og bliver blødt. Det er især til fine sko.

ELEVOPGAVER - På opdagelse i 1800-tallets købstad

2.

Se på kortet, I har fået af jeres lærer.

- Start turen ved toppen af Vestergade. Fra øverste ende af Vestergade og ned mod broen over åen hænger til højre fem forskellige håndværkerskilte og ét til venstre.

Det var almindeligt at bruge skilte med ting fra håndværket i stedet for bare at skrive/male det med bogstaver. Hvorfor mon det?

Jo, op til midten af 1800-tallet kunne mange almindelige mennesker ikke læse, så skiltene var en hjælp til at finde den rette håndværker. Se på skiltene og se ind ad vinduerne.

Skriv for hvert skilt: A: Hvad forestiller skiltet?
B: Hvad er håndværkerens titel?

1.

A: _____ B: _____

2.

A: _____ B: _____

3.

A: _____ B: _____

4.

A: _____ B: _____

5.

A: _____ B: _____

6.

A: _____ B: _____

ELEVOPGAVER - På opdagelse i 1800-tallets købstad

3.

Se på kortet, I har fået af jeres lærer.

Find det røde og sorte bindingsværkshus nederst i Vestergade.

Apotekerhaven

Apoteket findes i et af Den Gamle Bys ældste huse, et Renæssancehus fra 1571.

Apotekeren var den, der vidste, hvordan man skulle blande forskellige planter og andre ingredienser sammen til medikamenter og miksturer mod alskens sygdomme.

- Gå en tur rundt i apotekerhaven bag ved apoteket. Her findes 11 giftige planter. Hvad hedder de?

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

ELEVOPGAVER - På opdagelse i 1800-tallets købstad

4.

Se på kortet, I har fået af jeres lærer.

Find det røde og sorte bindingsværkshus nederst i Vestergade.

Apoteket

Apoteket findes i et af Den Gamle Bys ældste huse, et Renæssancehus fra 1571.

Interiøret fremstår som et apotek kunne se ud i midten af 1700-tallet og et godt stykke ind i 1800-tallet.

Apotekeren var den, der vidste, hvordan man skulle blande de forskellige ingredienser sammen til medikamenter og miksturer mod alskens sygdomme.

- Gå indenfor i Apoteket og se jer godt omkring.
- Nævn mindst 3 ting, som I undrer jer over, findes på et apotek:

Hvad tror I, at disse genstande er til?

-
- Fejler I noget?

"Spørg" apotekeren om en kur.

Hvad er kuren mod tandpine?

Hvad er kuren mod dårlig tarmluft?

Er der andre interessante kure?
Skriv her:

ELEVOPGAVER - På opdagelse i 1800-tallets købstad

5.

Se på kortet, I har fået af jeres lærer.
Find porten ind til snedkeren i Vestergade.

Gå ind i gården og se først ind i lærlingens kammer i hjørnet.

Gå derefter indenfor i udstillingen og op på 1. sal.

- På 1. sal gå da over til videoskærmen til venstre i lokalet.

Hvilken håndværker bruger en lokbejtel?

Til hvad? _____

Hvilken håndværker bruger en Rumpegøj? _____

Til hvad? _____

- Find malerens hjørne.

Hvilken farve, synes I, har den mærkeligste ingrediens?

Farve: _____

Ingrediens: _____

- Se jer omkring i rummet.

Finder I noget, der er særligt interessant, mærkeligt og som I ikke vidste?

- Skriv her:

ELEVOPGAVER - På opdagelse i 1800-tallets købstad

6.

Se på kortet, I har fået af jeres lærer.
Find Købmandsgården i Toldbodgade (Hus nr. 49).

Købmandsgården

Købmanden fik i 1800tallet sine varer gennem handel med bønder fra oplandet samt ved at sende skibe ud til fremmede havne for at købe varer fra andre steder fra.

Varerne solgte han i sin butik. Købmanden var oftest en af de rigeste mænd i 1800tals-byen.

Gå om i gården.

Købmandsgården er stor med to etager og svalegang hele vejen rundt.

- Svalegangen er tydeligvis den eneste adgang til bygningens 1.sal og rummene der – man havde ingen trapper inde i husene.
Men hvad bruges den ellers til:

-
- Hvorfor hedder det en svalegang?
 - ☐ Det var et svalt opholdssted i sommervarmen. Her kunne man sidde i skyggen og nyde noget koldt at drikke, når man havde en pause. Heraf udtrykket "at få en svalebajer".
 - ☐ Svale kommer af oldnordisk og betyder bjælke. Svalerne er de bjælker, der holder svalegangens tag. Derfor.
 - ☐ Svalerne holdt meget af at bygge deres reder der – heraf navnet.

LÆRERENS UDGAVE - 1800-tallets købstad

1.

Se på kortet, I har fået af jeres lærer.

Find skomagerens hus i Vestergade.

Skomagerhjemmet i Vestergade

Skomageren var en af de vigtigste håndværkere i datidens købstæder. Han fremstillede sko og han reparerede dem.

Mange skomagere havde deres værksted i stuen, men denne skomager har haft råd til at leje lejligheden ved siden af til værksted.

- Se ind i stuen.
Stuen har været brugt til forskellige formål og aktiviteter.
- Nævn tre:

Soveværelse (NB! Til HELE familien: Slagbænk, der kan trækkes ud, stol i hjørnet, der kan trækkes ud, en stor skuffe til et mindre barn),

spisestue,

dagligstue,

arbejdsrum for husmoderen: dels køkkenarbejde, da der ikke er bordplads i køkkenet ude bagved, fremstilling af tøj til hele familien, både strikke og sy, med mere.

- Kig ind i værkstedet.
På bordet ved vinduet, hvor skomageren sidder og arbejder, står en glaskugle.
Hvad er skomagerens glaskugle til?

- X Til at forstærke skæret fra stearinlyset, så skomageren bedre kan se, når det er ved at blive mørkt.
- Skomageren er overtroisk. Han mener, at man kan se ind i fremtiden i sådan en glaskugle.
- Til at spænde skind hen over, så det strækkes og bliver blødt. Det er især til fine sko.

LÆRERENS UDGAVE - 1800-tallets købstad

2.

Se på kortet, I har fået af jeres lærer.

- Start turen ved toppen af Vestergade. Fra øverste ende af Vestergade og ned mod broen over åen hænger til højre fem forskellige håndværkerskilte og ét til venstre.

Det var almindeligt at bruge skilte med ting fra håndværket i stedet for bare at skrive/male det med bogstaver. Hvorfor mon det?

Jo, op til midten af 1800-tallet kunne mange almindelige mennesker ikke læse, så skiltene var en hjælp til at finde den rette håndværker. Se på skiltene og se ind ad vinduerne.

Skriv for hvert skilt: A: Hvad forestiller skiltet?
B: Hvad er håndværkerens titel?

Rækkefølgen kan variere!

1.

A: **Tællelys (stearinlys)**

B: **Lysestøber**

2.

A: **En tønde og en balje/et kar**

B: **Bødker**

(dette ord kender de måske ikke
Man kan anerkende tøndemager el.lign.)

3.

A: **En (gylden) støvle**

B: **Skomager**

4.

A: **En mand, der ryger pibe -
tobaksruller**

B: **Tobakshandler, cigarmager**

5.

A: **En saks**

B: **Skrædder**

6.

A: **En kiste**

B: **Snedker**

(man kan i den forbindelse tale om forskellen på
en snedker og en tømrer).

LÆRERENS UDGAVE - 1800-tallets købstad

3.

Se på kortet, I har fået af jeres lærer.

Find det røde og sorte bindingsværkshus nederst i Vestergade.

Apotekerhaven

Apoteket findes i et af Den Gamle Bys ældste huse, et Renæssancehus fra 1571. Apotekeren var den, der vidste, hvordan man skulle blande forskellige planter og andre ingredienser sammen til medikamenter og miksturer mod alskens sygdomme.

- Gå en tur rundt i apotekerhaven bag ved apoteket. Her findes 11 giftige planter. Hvad hedder de?

Høst-tidløs

Tvebo galdebær

Liljekonval

Pigæble

Bulmeurt

Bittersød natskygge

Dansk ingefær

Pebertræ

Fingerbøl

Galnebær

Alrune

(Mandragora/mandrake – de kender den måske fra Harry Potter)

Læs mere her:

<http://blog.dengamleby.dk/historiskehaver/tag/laegeplanter/>

og her:

<https://www.dengamleby.dk/viden/der-var-engang-foer-1900/haver/apotekerhaven/>

- Man kan desuden google de enkelte planter for at finde ud af mere (nogle gange skal man bruge deres latinske navne – det kan eleverne evt. gøre i efterbehandlingen).

LÆRERENS UDGAVE - 1800-tallets købstad

4.

Se på kortet, I har fået af jeres lærer.

Find det røde og sorte bindingsværkshus nederst i Vestergade.

Apoteket

Apoteket findes i et af Den Gamle Bys ældste huse, et Renæssancehus fra 1571. Interiøret fremstår som et apotek kunne se ud i midten af 1700tallet og et godt stykke ind i 1800 tallet.

Apotekeren var den, der vidste, hvordan man skulle blande de forskellige ingredienser sammen til medikamenter og miksturer mod alskens sygdomme.

- Gå indenfor i Apoteket og se jer godt omkring.
- Nævn mindst 3 ting, som I undrer jer over, findes på et apotek:

(forskellige svar mulige)

Hvad tror I, at disse genstande er til?

(forskellige svar mulige)

- Fejler I noget?

"Spørg" apotekeren om en kur.

Hvad er kuren mod tandpine? **Bulmeurt**

Hvad er kuren mod dårlig tarmluft? **Korianderfrø**

Er der andre interessante kure?

Skriv her:

(Der er mange sjove – det anbefales at lytte til nogle af dem)

LÆRERENS UDGAVE - 1800-tallets købstad

5.

Se på kortet, I har fået af jeres lærer.
Find porten ind til snedkeren i Vestergade.

Gå ind i gården og se først ind i lærlingens kammer i hjørnet.

Gå derefter indenfor i udstillingen og op på 1. sal.

- På 1. sal gå da over til videoskærmen til venstre i lokalet.

Hvilken håndværker bruger en lokbejtelse? **Snedker**

Til hvad?

Lave huller til en tapsamling i f.eks. en fyldningsdør.

Hvilken håndværker bruger en Rumpegøj? **Murer**

Til hvad? **Til understrykning af et tegltag.**

- Find malerens hjørne.

Hvilken farve, synes I, har den mærkeligste ingrediens?

Farve: _____

Ingrediens: _____

(Alle disse svar fremgår af udstillingerne. Man skal se, lytte og læse. Formålet er blandt andet at gøre eleverne bevidste om, hvor mange ting, der blev udført som håndværk.

"Håndværkerne i baggården" er en meget sanselig og informativ udstilling. BØR OPLEVES!).

- Se jer omkring i rummet.
- Finder I noget, der er særligt interessant, mærkeligt og som I ikke vidste?
- Skriv her:

LÆRERENS UDGAVE - 1800-tallets købstad

6.

Se på kortet, I har fået af jeres lærer.
Find Købmandsgården i Toldbodgade (Hus nr. 49).

Købmandsgården

Købmanden fik i 1800tallet sine varer gennem handel med bønder fra oplandet samt ved at sende skibe ud til fremmede havne for at købe varer fra andre steder fra. Varerne solgte han i sin butik. Købmanden var oftest en af de rigeste mænd i 1800tals-byen.

Gå om i gården.

Købmandsgården er stor med to etager og svalegang hele vejen rundt.

- Svalegangen er tydeligvis den eneste adgang til bygningens 1.sal og rummene der – man havde ingen trapper inde i husene.

Men hvad bruges den ellers til:

Opbevaring (tønder, sække, kasser), **tørreplads** til tæpper, klude sække ..., **hænge fisk til tørre** ...

- Hvorfor hedder det en svalegang?
- ☐ Det var et svalt opholdsted i sommervarmen. Her kunne man sidde i skyggen og nyde noget koldt at drikke, når man havde en pause. Heraf udtrykket "at få en svalebajer".

- ☒ X Svale kommer af oldnordisk og betyder bjælke. Svalerne er de bjælker, der holder svalegangens tag. Derfor.
- ☐ Svalerne holdt meget af at bygge deres reder der – heraf navnet.

Kort over Den Gamle By

Den Gamle By

